

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора Москальця Віктора Петровича на дисертаційне дослідження *ФУРМАН Оксани Євстахіївни* «ПСИХОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ ІННОВАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ», подане до захисту на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Якість теперішнього і майбутнього буття нації та створеної нею держави вирішально-визначальним чином залежить від якості її системи освіти, насамперед і здебільшого – загальноосвітньої школи. Тому в усіх розвинених, прогресивних країнах світу і в тих, що стали на шлях прогресу, як от Україна, забезпечення якості освіти є і має бути однією основних стратегем. Своєю чергою, поступ сучасної інформаційно-технологічної цивілізації перманентно вимагає інноваційних технологій в усіх наукоємних галузях суспільного життя, в тому числі, в освіті. Тобто, сучасна якісна освіта унеможлиблюється без застосування інноваційних психолого-педагогічних технологій. Тому дисертаційне дослідження О.Є. Фурман є пріоритетно актуальним.

Мета, завдання, об'єкт, предмет, гіпотеза, теоретико-методологічна основа цього дослідження – цілком коректні щодо його теми, не викликають жодних сумнівів, методи – валідні й надійні, експериментальна база – достатньо репрезентативна. Висока науково-дослідницька професійність дисертантки забезпечила належну реалізацію цих вихідних позицій та ефективне застосування методів і методик, що дозволило одержати необхідну вірогідність і надійність результатів, представлених у ідентичних за змістом основних положеннях дисертації, автореферату та публікацій.

Так, вперше не лише у вітчизняній, як вказує авторка, а й в зарубіжній психологічній науці, у семантичному полі методологічних засад педагогічної психології виокремлено, зафіксовано терміном і поглиблено вивчено один з інтегральних феноменів сучасної інформаційно-технологічної освіти -

інноваційно-психологічний клімат (ІПК) загальноосвітнього навчального закладу, який синергійно систематизує функціональні структури психологічних факторів становлення й розвитку оптимально збалансованої, позитивно-гармонійної Я-концепції учнів. Ця позиція цілком відповідає модерній психолого-педагогічній парадигмі автентично-духовного розвитку особистості учня, а отже, являє собою істотний концепт реформування вітчизняної освіти відповідно до європейського культурно-цивілізаційного освітнього простору.

Найбільш перспективний щодо подальшого поглиблення досліджень системно-всєбічного розвитку особистості учня, його оптимально збалансованої, позитивно-гармонійної Я-концепції, як психічного базису адекватно-адаптивної і тому ефективної самоорганізації, саморегуляції, самоактуалізації, вбачаємо у встановлених авторкою класах психологічного чину ІПК: пізнавально-суб'єктного впливу, нормативно-особистісного взаємовпливу, ціннісно-індивідуального самовпливу, духовно-універсумного самотворення. На нашу думку, ці класи являють собою всеохоплюючий, відкритий систематизований комплекс, на базі якого можна розробляти саме інноваційні психолого-педагогічні технології, тому що будь-який формувально-розвивальний моноектор таких технологій передбачає поліекторну взаємодію, згідно з синергійно-системним принципом, покладеним в їх основу. Адже сучасна наукова інновація уможливорюється лиш на межі всіх взаємодіючих факторів її об'єкта.

Істотна функціональна структура такої межі представлена у створеній дисертанткою моделі поетапного становлення полімотивації освітньої діяльності, що реалізується посередництвом основних складових гуманістично-демократичного освітнього спілкування – інформаційного, смисловчинкового, ділового, спонтанно-інтуїтивного, ділового, котрі ми

зрозуміли як, відповідно, пізнавальний, аксіологічний (ціннісно-орієнтаційний), автентично-інтимний, конативний. Успішна лонгітюдна формуально-експериментальна апробація цієї моделі дозволила авторці розробити теоретичну модель самотворення Я-концепції учня, яку вона трактує як гармонійне взаємодоповнення когнітивного, емоційно-оцінкового, вчинково-креативного і спонтанно-духовного компонентів, що являє собою циклічне самотворення відповідно до інноваційних періодів модульно-розвивального процесу, наступності впровадження психомистецьких технологій розвивальної взаємодії, етапів перебігу вчинку, окремої ієрархії соціальних установок (на наш погляд, більш коректним був би термін «налаштувань»). З такої позиції цілком виправданими й виваженими, а отже, придатними щодо подальшого застосування постають запропоновані дисертанткою нові поняття у семантичному полі Я-концепції: «Я-інформаційне», «Я-нормативно-рефлексивне», «Я-ціннісно-рефлексивне», «спонтанно-духовна складова Я-концепції».

Найбільш переконливі аргументи щодо валідності й високої ефективності представлені до захисту концепції створення й функціонування інноваційно-психологічного клімату у загальноосвітніх навчальних закладах вбачаємо у таких одержаних дисертанткою результатах лонгітюдного формуального експерименту:

- у переважній більшості досліджуваних учнів (86,1%) усіх експериментальних шкіл формуються такі істотні маркери загального здоров'я особистості, інтегрованого у суб'єктному стані благополуччя (згідно з визначенням ВООЗ), позитивно-гармонійної Я-концепції (згідно з трактуванням авторки): автентичне прийняття себе, впевненість в імпонуванні педагогам та учнівському колективу, почування власної самодостатності та спроможності ефективно діяти, бути успішним в учінні та

інших видах діяльності, безпосередність та оптимізм, що, на нашу думку, є найпотужнішим чинником редукції підліткового та юнацького невропатичного комплексування, деструктивних копінг-стратегій та психічного захисту, а відтак, суб'єктивним психопрофілактичним фактором;

- статистично значуще переважання в учнів експериментальних шкіл, порівняно з контрольними, адекватної самооцінки, що, як відомо, є базисною умовою оптимального рівня домагань, а відтак, вибору професії, у якій суб'єкт зможе самоактуалізуватись (за А. Маслоу), буде загалом вдоволений собою й світом, почуватись благополучно і т. ін.;

- більш ефективне використання прийомів продуктивного, в тому числі саногенного мислення, критичної та креативної рефлексії учнями експериментальних шкіл, порівняно з учнями звичайних, зі всіма позитивними наслідками, що випливають з цього;

- переважання в учнів експериментальних шкіл інтернального локус-контролю, що є необхідною умовою розвитку духовності, моральності, плідних екзистенційно-відповідальних (смыслжиттєвих) пошуків особистості тощо;

- учні експериментальних закладів функціонують в соціумі переважно за індикаторами дружелюбності й домінування, а не агресивності та підкорення, що відповідає стратегемі виховання громадянина в розвиненому демократичному суспільстві; без домінування таких громадян гуманістично-демократичний, а відтак і всілякий прогрес України як політичної нації і держави унеможлиблюється.

Наведені аналітично-оціночні судження є достатньо вагомою підставою стверджувати, що поставлені дисертанткою завдання виконані на належно високому науковому рівні, визначена мета дослідження досягнута, гіпотеза

підтверджена. Його основні результати викладено у відповідних щодо докторської дисертації публікаціях.

Водночас, дисертаційне дослідження О.Є. Фурман не позбавлене недоліків та упущень, зокрема:

1. У текстах дисертації та автореферату недостатньо вагомо обгрунтовано пряму каузальну залежність морально-психологічного клімату навчального закладу, а відтак, його соціально-психологічного клімату, довіри, діалогічності, взаємодопомоги, емпатійності, доброзичливої критики та інших складових інноваційно-психологічного клімату, виведених автором, від авторитету та референтності педагогів.

2. В контексті «освітнього спілкування» слід було ґрунтовно дослідити функціонування основних соціально-психологічних механізмів взаємовпливу (переконування, навіювання, наслідування, емоційного зараження) та взаєморозуміння (ідентифікації, всіх видів емпатії, рефлексії), ефективність якого детермінується авторитетом і референтністю педагогів, а відтак, морально-психологічним і соціально-психологічним кліматом закладу та всіх складових інноваційно-психологічного клімату.

3. У моделі самотворення позитивно-гармонійної Я-концепції, як центральної ланки-параметру інноваційно-психологічного клімату експериментальних шкіл, варто було б відобразити потенціал предметів естетичного циклу та історії, а також ігрових методик щодо розвитку автентичного духовно-морально-естетичного рефлексування учнів, як потужного психологічного чинника саме такого самотворення.

4. Не піднімається актуальна, але не вирішена в Україні проблема представленості в загальноосвітніх навчальних закладах релігії, християнської

етики, що, вочевидь, безпосередньо стосується проблеми цього дисертаційного дослідження.

5. Зустрічаються огріхи в оформленні тексту, так, у назві параграфу 3.3., напевне, пропущене слово, та ін..

Але, вказані недоліки та упущення не можуть знизити загалом високого рівня цієї дисертаційної розробки, а відтак, її оцінки – вони носять характер побажань щодо подальшого вдосконалення досліджень реформування української освіти на інноваційно-психологічних засадах.

Таким чином, є всі підстави для узагальненого висновку, що науковий рівень дисертаційного дослідження *«Психологічні параметри інноваційно-психологічного клімату загальноосвітнього навчального закладу»* відповідає всім вимогам ДАК України до докторських дисертацій. Воно є самостійною й завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обгрунтовані теоретичні й експериментальні результати, котрі являють собою вирішення актуальної психолого-педагогічної задачі - створення й ефективного функціонування інноваційно-психологічного клімату у загальноосвітніх навчальних закладах, що сукупно є суттєвим внеском у розвиток педагогічної психології та суміжних галузей науки. Відтак, автор цього дослідження, Оксана Євстахіївна Фурман заслуговує присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент, доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної та клінічної психології
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

В.П. МОСКАЛЕЦЬ

